

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського

Навчально-науковий інститут економіки, управління та адміністрування
Кафедра економіки та міжнародних економічних відносин

ДОПУСКАЮ ДО ЗАХИСТУ
Гарант освітньої програми

_____ Бочарова Ю.Г.

« ____ » _____ 20__ року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття ступеня вищої освіти «Бакалавр»
зі спеціальності 051 «Економіка»
освітньої програми «Економіка»

на тему: «**МІЖНАРОДНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА
МЕТАЛУРГІЙНОЇ ГАЛУЗІ**»

Виконав:

здобувач вищої освіти

Ареф'єва Юлія Леонідівна
(прізвище, ім'я, по-батькові)

Керівник:

к.е.н., ст. викладач Кошель В.О.
(посада, науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

Засвідчую, що у кваліфікаційній
роботі немає запозичень з праць
інших авторів без відповідних
посилань

Здобувач вищої освіти _____

(підпис)

Кривий Ріг
2021

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
 ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ
 імені Михайла Туган-Барановського

Навчально-науковий інститут економіки, управління та адміністрування

Кафедра _____ економіки та міжнародних економічних відносин _____

Форма здобуття вищої освіти _____ денна

Ступінь _____ бакалавр _____

Галузь знань _____ Соціальна та поведінкові науки

Освітня програма _____ 051 «Економіка» _____

ЗАТВЕРДЖУЮ:

Гарант освітньої програми

_____ Бочарова Ю.Г.
підпис

« _____ » _____ 2021 р.

**ЗАВДАННЯ
 НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧУ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Ареф'єва Юлія Леонідівна
прізвище, ім'я, по батькові

1. Тема роботи: «Міжнародна діяльність підприємства металургійної галузі»
 Керівник роботи _____ к.е.н., ст. викладач кафедри економіки та міжнародних економічних відносин Кошель В.О.

науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ініціали

Затверджені наказом ДонНУЕТ імені Михайла Туган-Барановського
 від 11.01.2021 р. № 13-с, зміни від 08.02.2021 р. №60-с

2. Строк подання здобувачем ВО роботи “ _____ ” _____ 2021 р.

3. Вихідні дані до роботи: наукові статті, тези доповідей на наукові конференції, наукова література, офіційна статистика міжнародних організацій та країн

4. Зміст (перелік питань, які потрібно розробити):

Вступ
 Основна частина
 Висновки та рекомендації
 Список використаних джерел
 Додатки

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень).

(За потреби зазначаються П.І. по Б. консультантів за розділами роботи)

6. Дата видачі завдання: «_____» _____ 20____ р.

7. Календарний план

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Підготовка теоретичної складової основної частини	до 01.04.2021 р.	
2	Підготовка аналітичної складової основної частини	до 01.05.2021 р.	
3	Підготовка висновків та рекомендацій	до 20.05.2021 р.	
4	Підготовка та оформлення вступу, списку використаних джерел та інших складових роботи	до 30.05.2021 р.	
5	Отримання відгуку від керівника	до 05.06.2021 р.	
6	Подання на кафедру завершеної роботи	до 08.06.2021 р.	
7	Проходження перевірки на академічний плагіат і нормоконтролю кваліфікаційної роботи	до 12.06.2021 р.	
8	Підготовка студента до захисту та захист кваліфікаційної роботи	14.06.2021 р.- 18.06.2021 р.	

Здобувач ВО _____ Ареф'єва Ю.Л.

Керівник роботи _____ Кошель В.О.

РЕФЕРАТ

Загальна кількість в роботі:

Сторінок 44, рисунків 4, таблиць 6, додатків 2,
графічного матеріалу 0, використаних джерел 47

- Об’єкт дослідження:** міжнародна економічна діяльність підприємств
- Предмет дослідження:** теоретичні, методичні та практичні аспекти міжнародної економічної діяльності підприємств металургійної галузі України
- Мета дослідження:** аналіз міжнародної економічної діяльності підприємств металургійної галузі України, визначення напрямів підвищення ефективності їх міжнародної економічної діяльності.
- Методи дослідження:** порівняння, аналіз і синтез, індукція та дедукція, групування, економіко-статистичні методи, табличний, графічний методи.
- Основні результати дослідження:**
- встановлено, що поняття «міжнародна діяльність підприємства» та поняття «зовнішньоекономічна діяльність підприємства» є синонімами, поняття «міжнародна економічна діяльність» в законодавстві України відсутнє, ототожнюється із поняттям «зовнішньоекономічна діяльність»;
 - систематизовано підходи до класифікації факторів міжнародної економічної діяльності підприємств, у т.ч. металургійних;
 - визначено показники, що формують систему оцінки міжнародної діяльності підприємства. Установлено, що вони умовно можуть бути поділені на 4 групи;
 - визначено, що у 2016-2020 рр. спостерігалось зменшення експорту металургійних підприємств (майже на 50%), що свідчить про зниження рівня конкурентоспроможності української металургійної продукції на світовому ринку, актуальність

модернізації та підвищення рівня інноваційності металургійних підприємств України;
- запропоновано та обґрунтовано напрями удосконалення металургійних підприємств України на світовому ринку.

Ключові слова:

міжнародна економічна діяльність, зовнішньоекономічна діяльність, експорт, імпорт, металургійні підприємства, металургійна галузь, металургійний комплекс, світовий ринок.

ЗМІСТ

	Стор.
Вступ	7
Основна частина	9
Висновки та рекомендації	30
Список використаних джерел	36

ВСТУП

Актуальність теми. Актуальна практика господарювання засвідчує активність процесів інтернаціоналізації господарського життя, і, як наслідок, поглиблення міжнародного поділу та кооперації праці, що знаходить прояв у нарощуванні масштабів міжнародної торгівлі товарами послугами, активізації руху факторів виробництва.

Загострення конкуренції на світових ринках, у т.ч. й ринку металургійної продукції актуалізує питання репозиціонування, розробки нових стратегій забезпечення конкурентоспроможності підприємств, що неможливо без розуміння поточного стану та особливостей розвитку галузей промисловості, їх міжнародної економічної діяльності. Особливо гостро ці питання стоять перед підприємствами металургійної галузі, адже вона була та залишається найбільш конкурентоспроможною галуззю національної економіки України. Нагальність питання аналізу міжнародної економічної діяльності підприємств металургійної галузі визначили вибір теми, мету, завдання, предмет та об'єкт кваліфікаційної роботи.

Метою кваліфікаційної роботи є аналіз міжнародної економічної діяльності підприємств металургійної галузі України, визначення напрямів підвищення ефективності їх міжнародної економічної діяльності.

Для досягнення поставленої мети було визначено та вирішено наступні **завдання**: визначити сутність понять «міжнародна діяльність», «міжнародні економічні відносини», дослідити фактори, що впливають на інтенсивність та ефективність міжнародної діяльності підприємств, у тому числі металургійної галузі, розкрити методичні підходи до оцінки ефективності, інтенсивності міжнародної діяльності підприємств, у тому числі металургійної галузі, проаналізувати стан та особливості розвитку металургійної галузі України, провести діагностику інтенсивності та ефективності міжнародної діяльності підприємств металургійної галузі України; запропонувати напрями підвищення ефективності міжнародної економічної діяльності підприємств металургійної галузі.

Об'єктом кваліфікаційної роботи є міжнародна економічна діяльність підприємств.

Предметом кваліфікаційної роботи є теоретичні, методичні та практичні аспекти міжнародної економічної діяльності підприємств металургійної галузі України.

Методи дослідження. Наукові результати дослідження було отримано за допомогою наступних методів: порівняння, аналіз і синтез, індукція та дедукція, групування, табличний та графічний методи.

Інформаційну базу дослідження становлять офіційні статистичні дані міжнародних організацій (ООН, у т.ч. ЮНКТАД), державного комітету статистики України, Національного банку України, наукові праці зарубіжних і українських вчених.

Основні результати кваліфікаційної роботи, які формують наукову новизну полягають у тому, що:

- встановлено, що поняття «міжнародна діяльність підприємства» та поняття «зовнішньоекономічна діяльність підприємства» є синонімами, поняття «міжнародна економічна діяльність» в законодавстві України відсутнє, ототожнюється із поняттям «зовнішньоекономічна діяльність»;
- систематизовано підходи до класифікації факторів міжнародної економічної діяльності підприємств, у т.ч. металургійних;
- визначено показники, що формують систему оцінки міжнародної діяльності підприємства. Установлено, що вони умовно можуть бути поділені на 4 групи;
- визначено, що у 2016-2020 рр. спостерігалось зменшення експорту металургійних підприємств (майже на 50%), що свідчить про зниження рівня конкурентоспроможності української металургійної продукції на світовому ринку, актуальності модернізації та підвищення рівня інноваційності металургійних підприємств України;
- запропоновано та обґрунтовано напрями удосконалення металургійних підприємств України на світовому ринку.

ОСНОВНА ЧАСТИНА

На сучасному етапі розвитку жодна країна не може ефективно функціонувати, не включаючись у міжнародні економічні відносини. Рівень включення країни у систему міжнародних економічних відносин визначає її спроможність ефективно розвиватися, забезпечувати та підвищувати рівень конкурентоспроможності національної економіки.

Ознайомлення із економічною літературою [1-47] дає підстави стверджувати, що досить часто поряд із поняттям «міжнародна економічна діяльність» використовується поняття «зовнішньоекономічна діяльність»; зазначені поняття є синонімами.

«Міжнародна економічна діяльність — це діяльність економічних суб'єктів і в першу чергу компаній, в міжнародній сфері та на міжнародних ринках» [2]. «Видами міжнародної економічної діяльності є:

- експорт та імпорт товарів і послуг;
- франчайзинг;
- ліцензування,
- господарська діяльність підприємств за кордоном;
- інвестування за кордоном» [2].

На ринку існує багато підприємств, економічна діяльність яких спрямована на національний ринок, для таких підприємств зовнішньоекономічні зв'язки не є пріоритетними та мають другорядне значення. Для інших підприємств зовнішньоекономічна діяльність розглядається як необхідний фактор їх функціонування, вони мають орієнтацію на зовнішні ринки.

Варіативність зовнішньої орієнтації підприємств залежить від рівня конкурентоспроможності підприємства, а також від ситуації, що склалася на внутрішньому ринку товару, на виробництві якого спеціалізується підприємство.

Діяльність компаній на міжнародному ринку може здійснюватися в таких формах:

1. «Експорт і імпорт товарів, робіт і послуг - є однією з перших зовнішньоекономічних операцій фірми. Операція передбачає мінімальні зобов'язання та найменший ризик для виробничих ресурсів компанії, вимагає в невеликих видатків. Наприклад, фірма збільшила експорт продукції за допомогою завантаження промислових надлишкових потужностей, а цей факт дає можливість скоротити додаткові капіталовкладення» [3].

2. Контрактні та коопераційні угоди (ліцензування і франчайзинг). При ліцензуванні компанія (ліцензіар) має відносини із зарубіжною фірмою (ліцензіатом). Вона пропонує права на використання товарних знаків,

виробничого процесу, патенту і ноу-хау, а в обмін пропонує ліцензійну плату. Франчайзинг — є одним із способів міжнародної кооперації по збуту товарів та послуг. Достатньо відома фірма (франчайзера) через цілеспрямовано створену за її участю збутову компанію (франчайзі) маючи право використовувати франчайзі товарний знак та ноу-хау франчайзера. Підприємства, купуючи іноземні ліцензії часто звертаються до франчайзингу, але після того, як досягли успіху в експорті товарів та продукції на зовнішньому ринку. Господарською діяльністю за кордоном є: підрядне виробництво, науково-дослідницька робота, страхування, банківські операції, оренда). Підрядне виробництво - це укладання підприємством контракту із зарубіжною компанією - виробником, яка може виготовляти продукцію, а реалізацією її може займатися безпосередньо вказана фірма. Оренда передбачає передачу майна орендодавцем в тимчасове користування орендарю на певний час з метою отримання комерційної вигоди та за узгоджену орендну плату. [4]. Номенклатура товарів, що здається в оренду дуже велика це рухоме та нерухоме майно яке можливо віднести до основних засобів а саме : склади, стандартне промислове обладнання літаки, легкові і вантажні автомобілі, танкери, комп'ютери, контейнери, засоби зв'язку.

Оренда в залежності від її тривалості в міжнародній практиці розрізняється на таку:

- рентинг – це короткострокова оренда, її тривалість може складати від декількох годин і до одного року;
- хайринг – це середньострокова оренда, вона передбачає термін здачі в оренду майна від 1 і до 3 років;
- довгострокова оренда — термін її більше трьох років [5].

3. «Портфельне та пряме інвестування за кордоном. Інвестиційна діяльність підприємства за кордоном може бути пов'язана і зі створенням власної виробничої філії; вкладанням в акції коштів в існуючою зарубіжну фірму; інвестування у об'єкти нерухомості, та у державні цінні папери» [6].

4. Спільна підприємницька діяльність, яка відбувається між суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності, а також та іноземним суб'єктом господарської діяльності, яка «включає створення спільних підприємств різних видів і форм, проведення спільних господарських операцій та спільне володіння майном як на території України, так і за її межами; підприємницька діяльність на території України, пов'язана з наданням ліцензій, патентів, ноу-хау, торговельних марок та інших нематеріальних об'єктів власності з боку іноземних суб'єктів господарської діяльності; аналогічна діяльність суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності за межами України; організація та здійснення діяльності в галузі проведення виставок, аукціонів, торгів, конференцій, симпозіумів, семінарів та інших подібних

заходів, що здійснюються на комерційній основі, за участі суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності; організація та здійснення оптової, консигнаційної та роздрібною торгівлі на території України за іноземну валюту у передбачених законами України випадках» [5].

Класифікація форм міжнародної підприємницької діяльності, яка вищенаведена, є умовною. Наприклад, господарська діяльність підприємства за кордоном, практично, завжди супроводжується надходженням туди інвестицій [6].

На різних етапах розвитку міжнародних економічних відносин переважає одна із форм міжнародної економічної діяльності. Однією з провідних форм на сучасному етапі розвитку для розвинутих країн є транснаціональна виробнича діяльність, в основі якої знаходиться закордонна інвестиційна діяльність підприємств.

Фактори, що впливають на інтенсивність та ефективність міжнародної діяльності підприємств, у тому числі металургійної галузі вимагають від суб'єктів міжнародних економічних відносин особливої уваги до рівня розвитку економічних процесів кожної конкретної країни, дослідження рівнів та розподілів доходу населення, встановлення характерів витрат та заощаджень всього населення тощо [8].

При формування стратегічних напрямків розвитку зовнішньоекономічної діяльності необхідно звернути увагу та враховувати рівні впливу окремих факторів. Мінімізація дестабілізаторів та врахування позитивних чинників на першому етапі стратегічного планування дозволять здійснити необхідні заходи, які підвищать ефективність зовнішньоекономічної діяльності.

«Ефективність діяльності підприємства – це є результативність господарювання. Забезпечення ефективної діяльності компанії – це практичне першочергове завдання для будь якого промислового підприємства. Економічною ефективністю діяльності підприємства вважається зв'язок між результатами діяльності та витратами, що здійснені для отримання ефективного результату» [17].

«Ефективність діяльності підприємства виражається відносними показниками і розраховуються вони як абсолютні показники результату і витрат підприємства» [17].

Показники міжнародної діяльності металургійних підприємств залежать відповідно цілого переліку факторів. Чим більш щільно вивчається вплив чинників на показники економічних даних, тим кращі будуть результати аналізу і діагностики якості роботи металургійної компанії. Найважливішими питаннями під час діагностики міжнародної діяльності металургійних підприємств є дослідження та визначення впливу різних факторів на експортно-імпортні показники, що мають досліджуватися. Всебічна оцінка

впливу факторів дозволить зробити висновки про результативність роботи металургійних підприємств, виявити резерви виробництв металу, а також обґрунтувати управлінські рішення.

«Фактори розрізняють об'єктивно та суб'єктивно. Шляхи впливу на економічні показники підприємства використовують за допомогою організаційно - технічних заходів. На ефективну діяльність підприємства впливають різноманітні фактори. Їх можна поділити на декілька груп: загальні (характер виробництва та його галузева особливість, матеріально-технічний стан бази), специфічні (співвідношення між різними формами організації управління, між формами та методами управління, ступені відповідності робітників апарату управління, рівень автоматизації та механізації управлінських робіт, рівень кваліфікації працівників підприємства та ефективність їх праці), особливі (це фактори які невизначені та мають ризики), структурно-організаційні (структура управління- організаційна, виробництва, постачання та збуту продукції, виробничо-економічні зв'язки), інтенсивні (зростання фондівіддачі, продуктивності праці, матеріаловіддачі та зниження капіталовіддачі реалізованої продукції та основних засобів, фондівіддачі та трудомісткості), екстенсивні (зростання обсягу виробничих запасів), галузеві (загальна і структурна характеристика галузі в структурі національного господарства та кон'юнктура галузевих ринків), територіальні (географічне розташування компанії, природно - кліматичні умови, потенціал ринку і привабливий інвестиційний ринок)» [18, с. 18].

«Комплексною класифікацією факторів, які впливають на ефективність діяльності компанії, зводиться до того, що за допомогою факторів впливу можна моделювати діяльність підприємства і безпосередньо впливати та здійснювати пошук можливих резервів які б підвищили ефективність ринкової діяльності. Математичне моделювання фактору системи економічної діяльності, найчастіше засноване за допомогою економічних критеріїв компанії, як елементів факторних систем причинності і самостійності існування, специфічності та можливості вимірювання і кількісного обліку» [17].

На ефективність діяльності металургійної компанії може впливати безліч факторів. Наприклад, фактори можуть бути загальні чи приватні. Загальні впливають на сукупність показників та даних, що можна дослідити, а інші є специфічні для кожного показника.

«Важливим значенням для оцінки ефективності діяльності підприємства, є групування факторів як на внутрішні так і на зовнішні. До внутрішніх належать: матеріально-технічні, соціально-економічні та організаційно-управлінські. До зовнішніх факторах відносять: ринкові, правові, кон'юнктурні і адміністративні» [19].

Фактори ефективності діяльності металургійних підприємств включають групи загальних і специфічних факторів. Загальні фактори відбиваються щодо усіх сфер економічних відносин, а специфічні тільки мають відношення до окремих галузей, та до конкретних підприємств. Запропонована класифікація факторів впливу має дозволити поглиблено врахувати особливість металургійних підприємств та галузі, надати об'єктивні оцінки їх роботі. Коли під час діагностики ефективності металургійних підприємств увага зосереджена на меті – вимірювання того чи іншого впливу факторів, застосовується класифікація факторів-детермінантів таких як кількісних, якісних, прямих та непрямих, простих або складних. Кількісні детермінанти визначаються через кількісну оцінку об'єктів, а якісні показують внутрішні якості металургійної компанії, а також та її специфіку, або процеси. «Фактори, які розглядаються для оцінювання ефективності діяльності компанії, складаються з елементів, але є чинники, які не можна розкласти на складові елементи. Тому фактори ефективності можливо поділити на прості (кількість робочих днів у вибраному періоді) і складні (продуктивність). Тому є чинники які ,безпосередньо, впливають на результативні показники, а є такі які мають непрямий вплив, і у зв'язку з цим фактом розрізняють чинники першого, другого і наступних рівнів» [12].

У процесі складання стратегії, а саме на етапі діагностики того середовища, що зовні, основним завданням підприємства є виділення груп факторів, які найбільше впливають на розвиток міжнародної діяльності. Результати оцінки наукових робіт дозволили здійснити ідентифікацію і систематизацію основних факторів впливу на зовнішньоекономічну діяльність. При оформленні стратегії розвитку зовнішньоекономічної діяльності ці фактори необхідно врахувати. Класифікація різноманітних факторів впливу до розвитку зовнішньоекономічної діяльності компаній, отримана шляхом систематизації та визначення критеріїв класифікації, а це факт що міг би дозволити розмежувати зовнішні фактори впливу країни - виробника і країни-партнера на рівнях «держава» з одного боку, а «ринок» з іншого [9, 10].

Внутрішні фактори впливають в межах підприємства та спричинені його діяльністю. Зовнішні фактори мікросередовища є чинники. Результатом їх виникнення є державна політика, всіляка діяльність конкурентів, тобто середовища в якому опинилось та працює підприємство. Вплив де функціонує підприємство здійснюється на рівні держави [10, с.31].

До основних факторів було віднесено:

- 1) виробничі внутрішні - рівень якості продукції та відповідність вітчизняним та міжнародним стандартам;
- 2) технологічні внутрішні – рівень технічного забезпечення;
- 3) зовнішні економічні фактори на рівні держава – наявність ефективної

системи кредитування та страхування; досконала банківська система; інвестиції у експортно-орієнтовані галузі;

4) часу та простору – рівень технічного прогресу в галузі транспорту; досягнення в галузі комунікацій; швидкий обмін інформацією, щодо нової продукції; можливість переміщувати виробництво з країни в країну, поділяти виробництво компонентів з метою оптимізації витрат;

5) зовнішні економічні фактори на рівні ринку – рівень цін на ресурси на внутрішньому ринку; високий рівень конкуренції між виробниками; агресивність зі сторони іноземних продавців, західних фірм; конкурентоспроможність продукції на вітчизняному ринку;

б) освітні – наявність школи для підготовки спеціалістів по зовнішньоекономічній діяльності [12].

Зовнішнє середовище, або середовище функціонування необхідно розуміти простір і він відображає зовнішні фактори в сукупності прямого та непрямого впливу, що не перебувають під впливом прямого, безпосереднього, впливу на промислові підприємства [13]. Однозначного підходу до класифікації факторів зовнішнього впливу серед науковців немає. На основі власних досліджень та існуючих літературних джерел представлена класифікація, характеристика і аналіз зовнішніх факторів металургійних підприємств, у табл. 1

Внутрішні фактори, які значно впливають на розвиток зовнішньоекономічної діяльності у металургійних підприємств безумовно являють собою ті фактори, які мають місце в межах компанії і спричинені результатом його діяльністю [14]. В економічній літературі представлені різні класифікації факторів внутрішнього впливу, але, на мою думку, основним важелем їх визначення є особливості функціонування підприємства, яке здійснює зовнішньоекономічну діяльність.

Таблиця 1 - Класифікація, характеристика і аналіз зовнішніх факторів міжнародної діяльності металургійних підприємств

№ з/п	Зовнішні фактори міжнародної діяльності металургійних підприємств	Характеристика та аналіз
1	2	3
1.	Споживачі	Розвиток металургійних підприємств значною мірою залежить від наявності та купівельної активності споживачів, якими є інші підприємства, державні установи, окремі громадяни як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Наразі, підприємства металургійної галузі, зіштовхнувшись з проблемою низького попиту на внутрішньому ринку, експортують біля 70% виготовленої продукції.

1	2	3
2.	Постачальники	Підприємства металургійної галузі України характеризуються високим рівнем залежності від імпорту складових для власного виробництва, а отже, залежать від зарубіжних постачальників.
3.	Конкуренти	Вітчизняні металургійні підприємства зазнають значної конкуренції з боку іноземних виробників на внутрішньому ринку. В той час, як невисока конкурентоздатність української металургійної продукції на зовнішньому ринку досягається в основному завдяки низькій ціні.
4.	Рівень розвитку бізнес середовища всередині країни	Рівень розвитку бізнес середовища характеризується рівнем корумпованості економіки та бюрократизації адміністративних процедур. За оцінками експертів Світового банку, у 2019 році Україна посіла 145 місце зі 189 країн у рейтингу легкості ведення бізнесу, тоді як у 202 році даний показник вдалось покращити до 87 місця.
5.	Загальний макроекономічний стан країни	Макроекономічні показники розвитку країни мають прямий вплив на розвиток металургійних підприємств. Так, негативна динаміка експорту та імпорту продукції у 2013-2015 рр. стала наслідком дії наступних чинників: зростання цін на електроенергію для промислових підприємств, різке знецінення національної валюти, зниження темпів промислового виробництва, прискорення темпів інфляції.
6.	Стан зовнішньоекономічних зв'язків держави	Існування державних зовнішньоекономічних зв'язків, контактів та угод встановлених в рамках існуючого міжнародного законодавства з іншими державами, організаціями та інтеграційними утвореннями сприяє розвитку зовнішньоекономічних зв'язків металургійних підприємств.
7.	Міжнародна політична ситуація	Наявність військових конфліктів, економічних блокад, страйків значно перешкоджає виходу підприємств на зовнішні ринки.

Джерело: [15]

Основні внутрішні фактори розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємства - «фактори, які безпосередньо впливають на організаційну структуру управління зовнішньоекономічної діяльності; фактори впливу на розробку і реалізацію стратегії зовнішньоекономічної діяльності; фактори досягнення довгострокової цілі зовнішньоекономічної діяльності підприємства; фактори, які впливають на планування зовнішньоекономічної діяльності; фактори, що впливають на формування маркетингового середовища зовнішньоекономічної діяльності» [16]. Детальна класифікація цих факторів представлена на рис. 1.

Таким чином, для оцінювання впливу факторів на ефективність діяльності компанії, необхідною умовою є проведення діагностики, за допомогою якої можливо вивчити і оцінити факти та процеси комерційної діяльності.

Так, на макрорівні під економічною ефективністю зовнішньої торгівлі розуміють «ступінь економії національної праці, що досягається шляхом її

участі в міжнародному розподілі праці на зовнішньоторговельному обміні. У цьому випадку критерієм ефективності виступає економія національної праці як додаткове джерело зростання ВВП та інших економічних і соціальних макропоказників» [13].

Рисунок 1 - Внутрішні фактори, які впливають на зовнішньоекономічну діяльність металургійних підприємств

Джерело: [16, 17].

На металургійних підприємствах під економічною ефективністю міжнародної діяльності слід розуміти ступінь підвищення доходів від здійснення торговельних зовнішніх операцій. Критерієм ефективності виступають прибутки які є основною мірою ефективності.

Визначення ефективності міжнародної діяльності має зумовити ступінь зацікавленості металургійних підприємств під час виходу на світовий ринок, надати змогу обґрунтувати конкретну позицію щодо придбання і реалізації певних товарів.

Одержана інформація може бути використана при розробці плану експорту, а також імпорту металопродукції підприємств при аналізуванні структури та динаміки зовнішньоторговельних оборотів.

Показники системи оцінки міжнародної діяльності підприємства умовно варто поділити на 4 групи:

1. «Абсолютні показники: обсяг експорту; обсяг імпорту; обсяг накладних витрат на експорт/імпорт; середній залишок коштів; кількість

отриманих рекламацій; сума рекламацій; кількість задоволених рекламацій; перевага покупцями ТМ фірми; обсяг експорту нових товарів.

2. Відносні показники: індекс динаміки; індекс вартості; індекс фізичного обсягу; індекс ціни; індекс кількості (наприклад, динаміка частки світового, європейського ринків, частка нових товарів в експорті, які з'явилися за останні 5 років, частка зниження витрат, яку одержано внаслідок використання нових технологій тощо); коефіцієнти виконання зобов'язань з експорту/імпорту за вартістю, фактичним обсягом, ціною; середня тривалість обороту експортної/імпортної операції; коефіцієнт віддачі коштів від експортних/імпортних операцій.

3. Показники структури: товарна структура експорту/імпорту; географічна структура; структура накладних витрат.

4. Показники ефективності (ефекту): валютна ефективність експорту/імпорту; ефективність експорту/імпорту; рентабельність експорту/імпорту; економічний ефект експорту/імпорту; інтегральний економічний ефект; ефективність реалізації експортної продукції на внутрішньому ринку; ефективність придбання та використання імпортного обладнання; ефективність придбання та продажу ліцензій» [20, 21, 22].

Для встановлення ефективності напрямів роботи металургійних підприємств у сфері міжнародних відносин, потрібна ретельна діагностика їх стану. «Проведення аналізу експортних та імпортних операцій включає:

- визначення виконання зобов'язань за вартістю, фізичним обсягом та ціною експортних/імпортних товарів;
- визначення виконання зобов'язань за термінами їхніх поставок та якістю;
- установлення факторів і величин їхнього впливу на економічні показники;
- з'ясування причин недовиконання зобов'язань за тими чи іншими позиціями» [25]

Процес проведення оцінки включає 4 етапи: оцінка виконання зобов'язання за товари та товарні групи; виконання зобов'язання за країни експорту чи імпорту; відповідність зобов'язання щодо країн ближнього зарубіжжя; обґрунтування результатів аналізу.

Під час аналізу першого етапу з'ясовують кількість та загальну суму укладені угоди, кількість і загальну суму виконані угоди, кількість, види та суму прострочені контракти, а також перелік причин неповно реалізованих угод чи порушення терміну поставки товарів.

Для аналізу міжнародної діяльності металургійного підприємства використовують систему аналітичних показників (табл. 2).

Таблиця 2 – Показники для оцінки ефективності міжнародної діяльності металургійного підприємства

Назва	Формула	Необхідні дані
1	2	3
частка сум контрактів, прострочених у звітному періоді	$I_{п.к.} = \frac{Kn}{Kв} * 100\%$	$K_{п.}$ – сума контрактів, прострочених протягом року; $K_{в.}$ – сума контрактів, що підлягають виконанню у звітному періоді.
коефіцієнт виконання зобов'язань за вартістю	$K^{варт.} = \frac{\sum_{i=1}^n Q_{i\phi} * P_{i\phi}}{\sum_{i=1}^n Q_{in} * P_{in}}$	$P_{i\phi}$ і $Q_{i\phi}$ – фактичні ціни та кількості товару і; P_{in} і Q_{in} – планові ціни та кількості товару і; n – кількість товарів.
коефіцієнт виконання зобов'язань з експорту товарів за фізичним обсягом	$K^{физ.об.} = \frac{\sum_{i=1}^n Q_{i\phi} * P_{in}}{\sum_{i=1}^n Q_{in} * P_{in}}$	$Q_{i\phi}$ – фактична кількість експорту; P_{in} і Q_{in} – планові ціни та кількості товару і; n – кількість товарів.
коефіцієнт виконання зобов'язань з експорту товарів за ціною	$K^{цйна} = \frac{\sum_{i=1}^n Q_{i\phi} * P_{i\phi}}{\sum_{i=1}^n Q_{i\phi} * P_{in}}$	$P_{i\phi}$ і $Q_{i\phi}$ – фактичні ціни та кількості товару і; P_{in} – планова ціна товару і; n – кількість товарів.
ВАЛЮТНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ЕКСПОРТУ/ІМПОРТУ (показник валютної ефективності характеризує купівельну спроможність, силу валюти, її курс)		
валютна ефективність експорту	$E_{е.е.} = \frac{\sum_{i=1}^m Ц_{е.е.} * Q_e}{\sum_{i=1}^m B_e * Q_e}$	$Ц_{е.е.}$ – валютна ціна і-того товару на експорт; Q_e – обсяг експорту і-того товару; B_e – витрати на виробництво та реалізацію одиниці і-того товару; m – кількість назв експортних товарів.
валютна ефективність імпорту	$E_{имп.}^{вал.} = \frac{Ц_{имп.}}{B_{имп.}^{вал.}}$	$Ц_{имп.}$ – вартість одиниці імпортного товару; $B_{имп.}^{вал.}$ – валютна ціна одиниці товару.
валютна ефективність експорту	$E_{експ.}^{вал.} = \frac{Ц_{експ.}^{вал.}}{B_{експ.}}$	$Ц_{експ.}^{вал.}$ – валютна ціна товару; $B_{експ.}$ – витрати на виробництво та реалізацію одиниці товару.

Джерело: згруповано автором на основі [26, 17, 19, 27].

Для оцінки ефективності експортної чи імпоротної операції необхідно порівняти дані показників (коефіцієнтів) з певною базою, оскільки самі по собі вони неінформативні.

Базою порівняння, як правило, є валютний курс. Якщо коефіцієнт валютної ефективності перевищує значення курсу валют, то ЗЕД підприємства вважається ефективною.

Базою порівняння для валютної ефективності експорту слід використовувати обернений курс обміну (непряме котирування), а для валютної ефективності імпорту – звичайний обмінний курс (пряме котирування).

Показники, які характеризують ступінь ефективності ЗЕД для підприємства, доцільно розраховувати перед укладанням певної угоди, при планування діяльності, а також з метою оцінювання ефективності експортних та імпортних операцій за попередній період [5].

Наведені показники ефективності слід порівнювати з аналогічними показниками за минулий період, що дасть змогу встановити, як змінилась ефективність реалізації товарів у звітному періоді в порівнянні з минулим.

На показники ефективності ЗЕД можуть впливати умови кредитування. Експортні операції, як правило, здійснюються саме на умовах кредиту. Тому важливо знати, наскільки вигідно підприємству реалізовувати товар з відстрочкою платежу.

Для врахування умов кредитування в розрахунках ефективності ЗЕД використовують коефіцієнт кредитного впливу (К), який є відношенням сумарного значення валютних надходжень, зведеного до року поставки товару, до номінальної зовнішньоторговельної ціни цього товару.

Процес здійснення зовнішньоекономічної діяльності є надзвичайно складним на будь-якому підприємстві.

Для визначення ефективності подальшого здійснення такого роду діяльності, порівнянні досягнутих результатів із попередніми періодами доцільно здійснювати оцінку ефективності ЗЕД. Для цього існують ряд показників експортно- імпортних операцій, які відображають ефективність здійснення того чи іншого виду зовнішньоторговельних операцій на підприємстві.

Процес оцінки ефективності управління зовнішньоекономічною діяльністю є доволі змістовним та повним, але при цьому слід враховувати особливості кожного підприємства та специфіку його ЗЕД.

Протягом усього ХХ століття розвиток світової металургії залежав від зміни суспільних потреб, які формували запити на основні макроекономічні тенденції та структуру національних господарських комплексів.

Протягом останньої чверті ХХ століття у країнах із ринковою економікою відбулася інноваційна перебудова галузі.

Науково-технічний прогрес, глобалізація економіки і структурна перебудова світового господарства ґрунтовно змінили галузеві пріоритети економічного розвитку.

У промислово розвинених країнах істотно скоротилася абсолютна й відносна потреба в металопродукції масового виробництва. Зросла роль

ресурсозбереження і, зокрема, металозбереження, що стало одним із базових принципів господарської практики всіх країн.

В останні роки кон'юнктура у світовому металургійному комплексі знаходиться під тиском відчутних і важко прогнозуємих факторів.

Відмінні риси сучасної металургійної промисловості – перевиробництво, посилення конкуренції та «торговельні війни». Глибока криза, яку переживає світова металургія, призвела в 2015 р. до негативної динаміці виплавки стали – вперше з 2009 р. Переломним для світової металургійної промисловості став 2017 р. за підсумками якого випуск стали в світі досяг чергового історичного максимуму (1,7 млн тонн).

За оперативними даними в першому півріччі 2018 року світова виробництво сталі зросло на 4,6 % (рис. 2).

Рисунок 2 – Динаміка світового виробництва та споживання сталі
Джерело: [28].

Ключовим фактором позитивної динаміки стало відновлення попиту, який виріс по підсумках 2019 року на 3,6 % – до 1,66 млрд тонн.

Головною новиною, яка знизила тиск на глобальному ринку, стало скорочення потужностей в Китаї. Отже, в 2019 р. в країні закрили 150 млн. тонн потужностей і це відповідає 8,9 % світового виробництва, але незважаючи на програмні скорочення потужностей все одно КНР утримує лідерську позиції. За допомогою діючих потужностей.

Китай забезпечив приріст світового обсягу виробництва за підсумками 2019 року. Крім того разом з Китаєм відзначене зростання виробництва сталі

в деяких країнах, а саме в Ірані, Індії і В'єтнамі. Зростання в країнах відбулося за допомогою введення в дію нових промислових потужностей.

Світова металургійна промисловість за останні роки стрімко зростає, так згідно досліджень ОЕСР, середній рівень завантажених потужностей в минулому році досяг 81 % як що порівнювати з 2019 р. де показник 77,2 % . Надлишкові потужності значно зменшились до 425,1 млн. т. (рис. 2.2). Але в 2019-2021 рр. в різних країнах світу введені нові потужності.

Введення в експлуатацію нових потужностей в рік становить приблизно 88-110 млн. т. В глобальному масштабі, цей факт призвів до збільшення показника на 4-5 %.

Не зважаючи на збільшення потужностей виробництва в металургійній промисловості, темпи споживання сталевих продукції падають, в результаті уповільнення світової економіки в цілому. Зростання промислового виробництва, за даними ОЕСР, в листопаді 2020 року (останній місяць, по якому є статистика) склав всього 0,6 %, а роком раніше показник був 4,2 % [32]. З січня 2020 р. промислове виробництво в західних країнах безперервно зменшується .

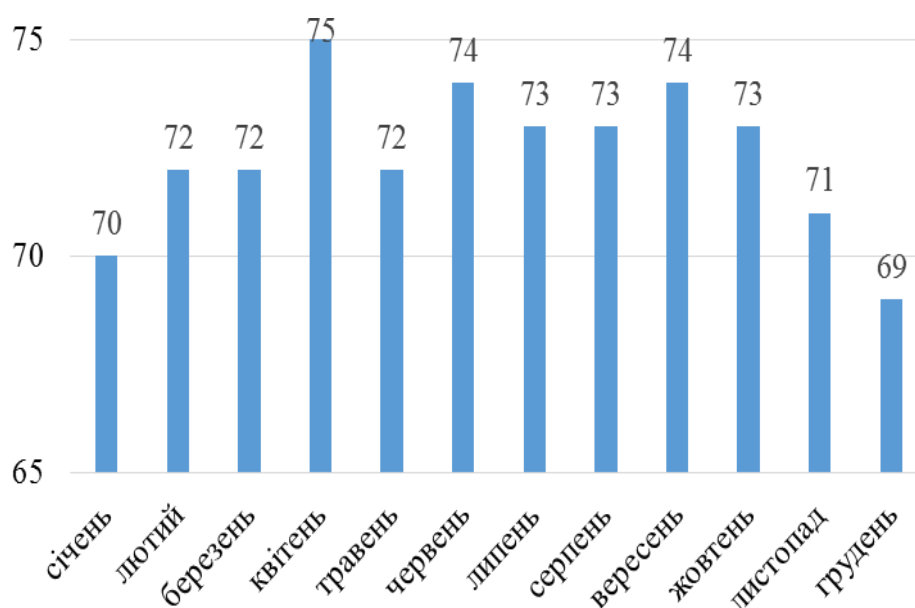

Рисунок 3 – Світовий коефіцієнт завантаження виробничих потужностей у 2020 р., %

Джерело: [28].

Світовий ринок зменшує обороти в металургійній промисловості по причині погіршення ринкової кон'юнктури. Країни змушені 2019 р. скоротити експорт сталевих продукції. Так, Китай скоротив на 8,2 % в порівнянні з попереднім роком, Індії зменшила більше чим на 29 %.

По прогнозам Всесвітньої асоціації сталі (WSA) у 2019 р. очікування зростання світового попиту на сталь. на 1,3 %, а у 2018 року на 1 %.

Глобальний попит на сталь у 2018 р. зросте ще на 1,9 %. Але не зважаючи на це структурна криза металургійної галузі до кінця не подолана.

Проблема надлишкових промислових потужностей та пов'язаний з нею дисбаланс який утворився між попитом та пропозицією на світовому ринку має хронічні форми. Утворені промислові потужності використані не більш як на 70 %

Інвестиційна активність в металургійному виробництві в економічно розвинених країнах та основних метало споживаючих галузях залишається на низькому рівні.

В основу інноваційної перебудови галузі лягла політика виведення з експлуатації застарілих виробничих потужностей з одного боку, а з другого – будівництво нових, компактніших, заводів для випуску кінцевої продукції з високою доданою вартістю.

Якщо, скажімо, США ще в 1974 р. мартенівським способом плавили 24,4 % сталі, то з 1994 р. – жодної тонни. Країна перейшли на киснево-конвертерне виробництво та виплавку електросталей. Модернізація відбулася в усіх провідних металургійних країнах – Німеччині, Франції, Італії, Великій Британії. Завдяки впровадженню нових технологій тут знизилися обсяги власного виробництва сталі. У США у 2016 р. порівняно з 1976 р. вони впали на 33,3 %, або 44 млн т, у Великій Британії – на 46 %, Німеччині – 19,3 %, Франції – 40,3 %; в Італії – на 0,4 % [170].

Водночас зростали обсяги виробництва сталі у країнах, що розвиваються. Цьому передувало будівництво металургійних потужностей переважно на новій технологічній основі та прогресивній структурі виробництва, що відповідає сучасним тенденціям розвитку світової металургії.

Зокрема протягом останніх 40 років постійно нарощували обсяги виплавки сталі Бразилія, де вони зросли в 4,5 рази; Китай – у 8,9 рази; Індія – у 12,3 рази; Туреччина – у 22,7 рази; Південна Корея – у 37,6 рази (табл. 3).

Наслідком скорочення обсягів виробництва сталі у розвинених країнах стало зниження тут обсягів видобутку залізної руди та, відповідно, – зростання її видобутку в країнах, що розвиваються.

Це обумовило зміни у світовій торгівлі залізною рудою. За даними World Steel Association (WSA), найбільшими експортерами руди стали Австралія – 858 млн т на рік, Бразилія – 434 млн т, Індія – 201,8 млн т [33]. Для порівняння, Україна експортує всього 39,2 млн т на рік. Серед найбільших імпортерів залізної руди варто назвати Китай (1024,7 млн т); Японію (130,0 млн т); Південна Корею (71,7 млн т); Німеччина (41,3 млн т) та Нідерланди (30,6 млн т) [33]. Вітчизняні підприємства в даний час імпортують близько 1,8 млн т на рік.

Таблиця 3 - Експорт металів та виробів з них українськими підприємствами в 2020 р.

Регіон-партнер	Експорт в 2020 р.		Експорт в 2016 р.		Абсолютна зміна, ±		Відносна зміна, %	
	млн USD	вага нетто, тис.т	млн USD	вага нетто, тис.т	млн. USD	тис.т	млн USD	тис.т
ЄС	3 590,88	6 624,36	4 199,99	6 709,01	-609,11	-84,65	-14,50	-1,26
Азія	2 597,41	5 506,38	2 819,69	5 319,22	-222,28	187,17	-7,88	3,52
Африка	1 397,57	3 080,75	1 574,52	3 150,72	-176,95	-69,98	-11,24	-2,22
СНД	1 236,44	1 756,04	1 300,80	1 797,63	-64,36	-41,59	-4,95	-2,31
Америка	860,79	2 087,00	1 055,26	2 408,96	-194,47	-321,96	-18,43	-13,37
Європа	94,83	176,40	85,80	134,51	9,03	41,89	10,52	31,14
Австралія Океанія, інші	11,63	17,50	4,82	5,17	6,81	12,33	141,23	238,37
Всього	9 789,54	19 248,43	11 040,89	19 525,23	-1 251,34	-276,80	-11,33	-1,42

Джерело: розраховано за даними [36]

Результатами роботи металургійної галузі в 2019 р. - першій половині 2020 р. можна стверджувати, що затяжна економічна криза в галузі триває. Вона почалася з падіння світових ринків металопродукції ще в 2008 р, особливо прискорилося в третьому кварталі 2019 р., а в 2020 р. посилюється пандемією корона вірусу COVID-19.

Проявляється криза в скороченні попиту на металопродукцію, зниженні світових цін на неї, посиленні державного протекціонізму в країнах експорту, що, в свою чергу, призводить до зниження відвантажень вітчизняної продукції і залізорудної сировини. Відповідно, істотно знижується ефективність роботи підприємств гірничо-металургійного комплексу.

Світове виробництво чавуну (1355,59 млн т) і сталі (1869,9 млн т) в 2019 р., при наявності спаду в другому півріччі, в цілому дещо перевищило показники 2018 р. (відповідно на 2,27% і 3,4%).

За підсумками 2020 року загальні обсяги виробництва металургійної галузі в Україні не перевищили 21-22 млн т у порівнянні з 40 млн т за кращих часів - у 2008 р. [29].

Обсяги виробництва основних видів продукції ГМК у 2020 р. в порівнянні з 2016 р. склали:

- залізорудного концентрату – 63,08 млн т (104,6% відносно 2018 р.);
- агломерату – 30,91 млн т (97,6%);
- обкотишів – 20,76 млн т (97,2%);
- коксу валового (6% вологості) – 10,06 млн т (92,9%);
- чавуну – 20,06 млн т (97,6%);
- сталі – 20,85 млн т (98,8%);

- прокату – 18,20 млн т (99,1%);
- трубної продукції – 1,005 млн т (91,2%).

У 2015 було виплавлено 21,3 млн т сталі, а в 2016 - 21,1 млн т.

Станом на кінець 2020 р., з основних діючих виробничих потужностей в експлуатації знаходились 16 з 21 доменних печей, 8 з 9 мартенівських печей, 11 з 16 конвертерів, 5 з 15 електропечей та 15 з 15 машин безперервного лиття заготовки [30].

При цьому, в 2020 році Україна займала 10-е місце серед 40 країн-виробників чавуну. У п'ятірку лідерів за результатами року увійшли КНР, Індія, Японія, Росія, Південна Корея. Серед 64 країн-виробників сталі, Україна в 2020 р. займала 13-е місце [31].

За даними державної митної служби [36] (табл. 3) в 2020 р. вітчизняні експортери чорних металів та виробів з них скоротили експортну виручку в порівнянні з 2016 р. на 11,33%, тобто до 9 789,54 млн USD. При цьому, у натуральному вимірі експорт знизився не так суттєво – лише на 1,42%. Це свідчить про значне падіння цін на продукцію з чорних металів в 2020 р. у порівнянні з 2018 р. (середній індекс цін в цьому випадку складає 89,95%).

За регіонами найбільший виторг від реалізації продукції чорної металургії в 2020 р. забезпечив експорт в країни Європейського союзу (37%), в Азію (26%), Африку (14%), Америку (9%), СНД (13%) (рис.4).

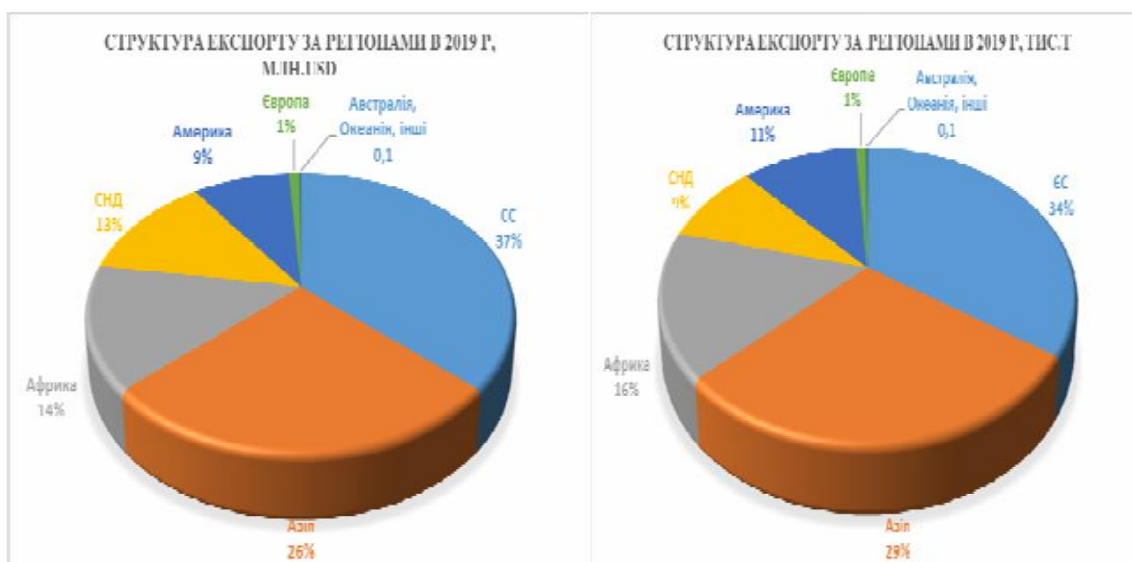

Рисунок 4 - Структура експорту чорних металів та виробів з них за регіонами в грошовому та натуральному виразі в 2019 р. *

Джерел: згруповано автором за даними [36]

У розрізі країн найбільшу експортну виручку в 2019 р. отримано від реалізації чорних металів та виробів з них в Італію (13,35%), Туреччину

(8,09%), Російську Федерацію (8,61%), США (6,95%), Єгипет та Польщу (по 5,12%) (визначено за даними [26]).

За видами продукції з чорних металів в 2019 р. найбільше було експортовано напівфабрикатів з вуглецевої сталі (29%), прокату плоского гарячекатаного без покриття (20%), феросплавів (9%), чавуну (8%), труб (6%), прокату плоского холоднокатаного без покриття (4%), сортового прокату, прокату з покриттям.

Траєкторія розвитку окремої галузі може набувати різної форми, але у цілому залежить від його здатності пристосовуватися до змін середовища господарювання та вирішувати внутрішні протиріччя.

До основних завдань діагностики розвитку металургійної промисловості регіону запропоновано додати:

- визначення закономірності та принципів розвитку металургійної промисловості регіону;
- визначення особистого впливу металургійного комплексу на соціально-економічний розвиток регіону;
- прогнозування становища розвитку металургійної промисловості в регіону.

За даними сайту Державної служби статистики України можна проаналізувати структуру експорту та імпорту зовнішньої торгівлі у металургійної галузі 2016 – 2020 рр. (табл.4, 5).

Таблиця 4 – Товарна структура експорту металургійної продукції України у 2016 – 2020 рр.

Код і назва товарів згідно з УКТЗЕД	Еспорт 2020		Еспорт 2019		Еспорт 2018		Еспорт 2017	
	тис. дол.	у % до 2019	тис. дол.	у % до 2018	тис. дол.	у % до 2017	тис. дол.	у % до 2016
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Чорні метали	7690560,2	88,0	8735988,2	87,9	9936987,2	114,7	8666248,4	119,6
Вироби з чорних металів	877858,1	84,3	1041630,9	93,9	1109874,9	123,8	896540,2	130,0
Мідь і вироби з неї	85707,9	107,5	79711,6	57,1	139684,3	105,4	132523,6	177,4
Нікель і вироби з нього	3131,6	69,5	4502,8	55,4	8126,1	144,0	5644,1	89,7
Алюміній і вироби з нього	108071,2	107,5	100516,0	76,2	131949,1	102,1	129216,6	139,4
Свинець і вироби з нього	25014,7	92,4	27072,7	80,4	33672,6	75,3	44701,5	152,5
Цинк і вироби з нього	69,0	14,8	466,8	128,7	362,9	563,0	64,4	365,0
Олово і вироби з нього	116,8	260,6	44,8	14,3	312,9	181,8	172,1	872,5

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Інші недорогоцінні метали	63172,0	57,8	109273,1	111,9	97670,4	102,1	95619,3	122,8
Інструменти, ножові вироби	31429,2	111,5	28191,0	111,7	25233,6	114,2	22103,1	127,7
Інші вироби з недорогоцінних металів	144858,4	112,9	128288,0	86,2	148817,9	112,9	131779,9	127,2
Разом	9029989,2	88,0	10255685,9	88,2	11632691,7	114,9	10124613,3	121,4

Джерело: розраховано за даними [38]

За результатами виконаного дослідження ринкової кон'юнктури, чинників та результатів виробничої, збутової, зовнішньоекономічної діяльності підприємств металургійних підприємств України в 2019 р. та в першому півріччі 2020 р., можна зробити висновок, що наведені підсумки діяльності вітчизняних металургійних підприємств були найгіршими за роки незалежності країни.

Ця ситуація склалась в результаті сукупної дії зниження попиту на сталю продукцію на внутрішньому та зовнішніх ринках (торгові війни, посилення протекціонізму, сповільнення темпів розвитку та песимістичні очікування в галузях, які споживають метал тощо) та зростання витрат (на залізорудну сировину, паливо, енергоресурси, перевезення вантажів, оплату праці, екологію тощо).

Внутрішній ринок металопродукції в Україні недостатньо розвинутий, експортується більшою мірою сировина та напівфабрикати з низькою доданою вартістю.

Металургійні підприємства України можна охарактеризувати, як підприємства зі стабільним щорічним обсягом реалізованої продукції, а саме вона складала приблизно 200 000 млн.грн. за 5 досліджуваних роки. Обсяг реалізованої продукції зріс на 19% у 2016 році в порівнянні з 2015 роком, у 2017 році відбулося його зниження на 9%, у 2018 обсяг продукції ще було знижено на 11 %, але в 2019 році динаміка покращилася і обсяг реалізованої металургійної продукції склав 234388 млн грн., що на 14,5 % більше ніж у 2018 році. Основні засоби металургійних підприємств (у фактичних цінах на кінець року) теж змінювалися. Суттєве зниження відбулося у 2017 році по відношенню до 2016 року на 162446 млн. грн., що складає 67,5%. У 2018 та 2019 роках основні засоби металургійних підприємств зросли вдвічі.

Середньорічна кількість працівників у 2015 році складала 339 осіб, а кінцю 2019 року вже 272 особи, що говорить про зменшення персоналу усередньому на 20%.

Таблиця 5 – Товарна структура імпорту металургійної продукції у 2016 – 2020 рр.

Код і назва товарів згідно з УКТЗЕД	Імпорт 2020		Імпорт 2019		Імпорт 2018		Імпорт 2017	
	тис. дол.	у % до 2019	тис. дол.	у % до 2018	тис. дол.	у % до 2017	тис. дол.	у % до 2016
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Чорні метали	1039698,9	83,0	1252555,8	51,7	1366641,6	120,4	1134649,1	142,1
Вироби з чорних металів	820128,7	74,6	1099505,7	113,6	967880,4	119,9	807163,8	124,7
Мідь і вироби з неї	115095,6	92,5	124482,1	118,1	105416,4	117,7	89543,1	154,9
Нікель і вироби з нього	81735,0	98,2	83267,8	88,5	94071,1	123,3	76307,8	88,0
Алюміній і вироби з нього	376396,1	93,7	401865,2	101,3	396711,2	107,6	368634,7	134,5
Свинець і вироби з нього	9223,2	59,6	15482,0	95,3	16240,1	128,9	12601,1	249,6
Цинк і вироби з нього	57464,7	76,0	75629,9	91,5	82661,5	113,1	73090,2	158,9
Олово і вироби з нього	2840,6	72,3	3928,5	82,0	4792,7	97,1	4936,3	172,9
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Інші недорогоцінні метали	56666,7	97,6	58034,0	89,4	64882,2	144,1	45019,2	90,8
Інструменти, ножові вироби	252780,7	98,5	256712,9	112,9	227464,3	117,2	194113,7	123,1
Інші вироби з недорогоцінних металів	317287,2	113,6	279259,8	112,4	248470,3	120,2	206694,2	114,1
Разом	3129317,4	85,7	3650723,8	102,1	3575231,9	118,7	3012753,2	130,6

Джерело: розраховано за даними [38]

Навпаки, у млн дол експорт напівфабрикатів з України у 2020 році знизився на 4,38%, до 2,87 млрд дол, порівняно з 2016 роком. За іншими основними видами продукції відбулося падіння експорту, причому у вартісному вимірі (в доларах) більшою мірою, ніж у тонах.

Це підтверджує дві негативні тенденції – зниження середніх експортних цін на металопродукцію та зростання експорту напівфабрикатів, тобто товарів з низькою доданою вартістю.

Імпорт напівфабрикатів у 2020 році знизився на 12,9%, до \$22,9 млн, порівняно з попереднім роком. У натуральному виразі імпорт знизився на 7,9%, до 40,4 млн т, порівняно з 2016 р. Майже всі напівфабрикати країна імпортувала з Росії (99,53%) та Китаю (0,47%) [47].

Зниження обсягів виробництва і реалізації продукції, у тому числі на експорт, у 2020 році відбулось не з власного бажання металургійних компаній, а з низки причин, які потребують детального пояснення.

Перш за все, на зниження виробництва вплинуло суттєве скорочення попиту на світовому ринку металопродукції, відповідно, ціни стали знижуватись. Сподіваючись зберегти ціни від суттєвого падіння, виробники намагались зменшити пропозицію продукції на світовому ринку, виводячи виробничі потужності.

Події, які призвели до зниження виробництва продукції, вже запустили процеси протекціонізму по всіх країнах і Євросоюз щоб захистити свій ринок ввів на металургійну продукцію квоти. Звели Торговельні бар'єри всі країни як Митного союзу так і Азії, Близького Сходу і Північній Африки [44].

Тому, ціни на продукцію значно знизилась у 2020 р. і з квітня по жовтень холоднокатані та гарячекатані рулони стали дешевше на 23-27%, на сляби ціна зменшилась на 21%, а на товстий лист знижена на 11%. В цілому, ціни на деякий асортимент металопродукцію з середини 2016 р. по 2019 р. зменшились більше чим на 30-40%. [44].

У 2020 р. 38 із 64 країн, які виробляють сталь, знизили обсяги виробництва і ця подія була відзначена Всесвітньою асоціацією виробників сталі Worldsteel. За підсумками останнього року металургійними підприємствами відзначені, у їх звітах, погіршення фінансових результатів підприємств. Не всі європейські підприємства працювали на повну потужність, деяких компаніям довелося вводити скорочені робочі дні та тижні.

В Україні металургійні підприємства, інтегровані до світового ринку сталюї продукції, тому вони теж потрапили під дію тенденції «цінові ножиці».

З одного боку, в 2020 р. ціна на сталю продукцію зменшилась та пішла вниз, а з другого, залишилась високою ціни на залізорудну сировину. Першим під удар попало виробництво квадратної заготовки та довгомірного прокату. Більш за все постраждали компанії в яких була відсутня або слабка вертикальна інтеграція.

Ринок металопродукції ділиться на внутрішній і зовнішній. Металургійні підприємства України на внутрішній ринок відвантажує тільки 20 % металопродукції, а 80 % – експортує (табл. 6).

Підприємства металургійного комплексу України постачають на світовий ринок: чавун, напівфабрикати (квадратну заготовку, сляби, трубну заготовку), готовий прокат, в тому числі гарячекатаний і холоднокатаний прокат в рулонах і листах, а також профільний прокат у вигляді круглого,

квадратного, прямокутного та шестигранного сорту, рейки, арматурну сталь і катанку, а також виробли подальшого переділу – сталеві труби, металовироби, прокат з покриттями, тощо. Наявність в країні цілої низки великих металургійних підприємств дозволяє їй займати серйозні позиції серед світових виробників чорних металів.

Таблиця 6 – Експорт металів та виробів з них за видами продукції в 2016-2020 р.

Види продукції	Експорт в 2020 р.		Експорт в 2016 р.		Абсолютна зміна, ±		Відносна зміна, %	
	млн USD	вага, тис.т	млн USD	вага, тис.т	млн USD	тис.т	млн USD	тис.т
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Напівфабрикати з вуглецевої сталі	2 871,57	7 072,51	3 002,98	6 291,40	-131,41	781,10	-4,38	12,42
Прокат плоский з вуглецевої сталі гарячекатаний, неплакований, без покриття	1 945,02	3 902,15	2 195,91	3 909,40	-250,89	-7,25	-11,43	-0,19
Феросплави	911,12	834,48	980,91	906,93	-69,80	-72,45	-7,12	-7,99
Чавун переробний та дзеркальний	802,48	2 581,35	1 052,75	3 007,39	-250,27	-426,05	-23,77	-14,17
Інші прутки та бруски з вуглецевої сталі, без подальшого оброблення	628,06	1 384,51	758,39	1 454,86	-130,33	-70,35	-17,19	-4,84
Труби, трубки і профілі порожнисті, безшовні з чорних металів	563,50	439,20	596,59	457,50	-33,09	-18,30	-5,55	-4,00
Плоский прокат з вуглецевої сталі холоднокатаний неплакований, без покриття	374,29	728,83	484,76	830,06	-110,47	-101,23	-22,79	-12,20
Прутки та бруски гарячекатані, в бунтах, з вуглецевої сталі	343,26	695,19	416,81	739,11	-73,55	-43,92	-17,65	-5,94
Кутики, фасонні та спеціальні профілі з вуглецевої сталі	224,88	377,16	261,93	419,13	-37,05	-41,97	-14,15	-10,01

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Прокат плоский з вуглецевої сталі плакований, з покриттям	152,55	233,33	183,89	259,69	-31,34	-26,36	-17,04	-10,15
Прокат плоский з інших легированих сталей	139,21	228,37	88,00	122,91	51,21	105,46	58,19	85,80
Інші вироби	833,61	771,37	1 017,97	1 126,84	-184,36	-355,47	-18,11	-31,55
Всього	9 789,54	19 248,43	11 040,89	19 525,23	-1251,34	-276,80	-11,33	-1,42

Джерело: складено та розраховано автором на основі даних [38]

За основними видами продукції, що експортується (табл. 6), в 2020 р. у порівнянні з 2016 р. лише за напівфабрикатами відбулося зростання експорту в тоннах (до 7,07 млн т, або на 12,42%).

У 2019 - 2020 рр. частково зменшували та припиняли виробництво продукції металургійні компанії: ПАТ «Дніпровський металургійний комбінат», ТОВ "Електросталь" (м. Курахове), ПрАТ «Дніпровський металургійний завод», Агломераційна фабрика Південного ГЗК, відбулося скорочення виробництва ПАТ "АрселорМіттал Кривий Ріг", ПАТ «МК «Азовсталь» та ін. В цілому, багато підприємств були на межі зупинки виробництва.

Одним з чинників, що негативно вплинув на результат роботи ГМК у 2019 р., це зміцнення курсу гривні на 14% (з 27,9 зменшився до 24 грн/\$), а це додало додаткових проблем українським експортерам продукції. Підвищення витрат підприємства означає ревальвацію національної валюти, яка номінована у доларах, а також сприяють зниженню виручки від зовнішньоекономічних операцій.

Всі вище розглянуті чинники призвели до поглибленої економічної кризи в українській металургійній промисловості. В 2020 р. до чинників долучилася ще і пандемія коронавірусу COVID-19. Для стримування хвороби всі держав перейшли на режим карантину, попит і ціни на сталь знизились. Європейські металургійні заводи, що споживали вітчизняну залізорудну сировини (ЗРС) на початок 2019 р. припинили свою економічну діяльність. Логістичні ланцюги, які будувалися багато років виявились не дієвими за умови тотальних карантинних заходів і тому поглибились протекціоністські заходи всіх країн. В першому півріччі 2020 р. виплавка сталі у світі знизилась на 5,96% (873.13 млн. т) в порівнянні з показниками січень-червень 2019 року (928,43 млн т). [45].

За результатами першого півріччя 2020 р. Україна серед інших країн-виробників чавуну перемістилася на 9-у позицію (9,98 млн т або 97,4% відносно січня-червня 2019 р), випередивши США. Позиція в рейтингу країн-

виробників сталі не змінилась (10,10 млн т або 92,4% відносно січня-червня 2019 р). Попри достатньо високі місця в світових рейтингах виробників, виробничі показники вітчизняного МК погіршилися за всіма основними видами продукції. Найбільше зниження відбулося за трубною продукцією – майже на 30% [45]. За даними ОП «Укрметалургпром», в січні-червні 2020 р. металургійними підприємствами України вироблено (в тоннах та відсотках до аналогічного періоду 2019 р.) [46]:

- агломерату – 15,74 млн т (99,6%);
- коксу валового (6% вол.) – 4,81 млн т (92,7%);
- чавуну – 9,98 млн т (97,4%);
- сталі – 10,10 млн т (92,4%);
- прокату – 9,03 млн т (95,3%);
- трубної продукції – 0,41 млн т (70,6%).

Виробництво залізорудної сировини знизилось лише на 0,4% у порівнянні з першим півріччям 2019 р., проте експорт її зріс за шість місяців 2020 р. на 16,8 % і склав 23,64 млн т. Китай забезпечив 59,6 % виручки від експорту металеві руди в грошовому вимірі.

Показники Державної митної служби України по зовнішньоекономічним операціям свідчать, про те що в першому півріччі 2020 р. в порівнянні з аналогічним періодом 2019 р. зазначене зниження товарообігу на 10,16%, експорту на 7,36% і імпорту на 12,6%. Сформувався негативне сальдо товарообігу (-2,16 млрд USD), але воно вище, ніж було у 2018 р. на 2,04 млрд USD.

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Проведене дослідження теоретико-методичних засад здійснення міжнародної економічної діяльності підприємств дозволило зробити наступні висновки:

Встановлено, що поняття «міжнародна діяльність підприємства» та поняття «зовнішньоекономічна діяльність підприємства» є пов'язаними. Поняття «зовнішньоекономічна діяльність» є похідним від поняття «міжнародна діяльність», а отже його можна розуміти як діяльність економічних суб'єктів на міжнародних ринках.

Визначено фактори, що впливають на інтенсивність та ефективність міжнародної діяльності підприємств, у тому числі металургійної галузі вимагають від суб'єктів міжнародних економічних відносин особливої уваги до рівня розвитку економічних процесів кожної конкретної країни, дослідження рівнів та розподілів доходу населення, встановлення характерів витрат та заощаджень всього населення тощо. Обґрунтовано класифікацію зовнішніх факторів міжнародної діяльності металургійних підприємств за рахунок її характеристики і аналізу.

Узагальнено показники системи оцінки міжнародної діяльності підприємства, які умовно варто поділити на 4 групи: абсолютні показники обсягу експорту та обсягу імпорту; відносні показники індексу динамік; індексу вартостей; індексу фізичних обсягів, індексу цін, індексів кількості виконання зобов'язання з експорту чи імпорту за вартість; група показників структури: товарної структури експорту чи імпорту, географічної структури; показники ефективності (ефекту): валютної ефективності експорту чи імпорту, рентабельності експорту чи імпорту, економічного ефекту експорту чи імпорту, інтегральний показник економічного ефекту та інші. Згруповано показники для оцінки ефективності міжнародної діяльності металургійного підприємства;

Інвестиційна активність в металургійному виробництві в економічно розвинених країнах та основних метало споживаючих галузях залишається на низькому рівні.

До основних завдань діагностики розвитку металургійної промисловості регіону запропоновано додати:

- визначення закономірності та принципів розвитку металургійної промисловості регіону;
- визначення особистого впливу металургійного комплексу на соціально-економічний розвиток регіону;
- прогнозування становища розвитку металургійної промисловості в регіону.

За результатами виконаного дослідження ринкової кон'юнктури, чинників та результатів виробничої, збутової, зовнішньоекономічної діяльності підприємств металургійних підприємств України в 2019 р. та в першому півріччі 2020 р., можна зробити висновок, що наведені підсумки діяльності вітчизняних металургійних підприємств були найгіршими за роки незалежності країни. Ця ситуація склалась в результаті сукупної дії зниження попиту на сталю продукцію на внутрішньому та зовнішніх ринках (торгові війни, посилення протекціонізму, сповільнення темпів розвитку та песимістичні очікування в галузях, які споживають метал тощо) та зростання витрат (на залізорудну сировину, паливо, енергоресурси, перевезення вантажів, оплату праці, екологію тощо). Внутрішній ринок металопродукції в Україні недостатньо розвинутий, експортується більшою мірою сировина та напівфабрикати з низькою доданою вартістю.

Для розуміння динаміки зміни цін на металопродукцію в 2020 р. було узагальнено чинники їх формування, які було поділено на дві групи. До чинників, які обумовлюють собівартість продукції, на нашу думку, необхідно включити кон'юнктуру на світовому і внутрішньому сировинних ринках, а саме ціни сировини для виготовлення продукції металургійних підприємств України (рудної сировини, брухту, іншої сировини та матеріалів, або собівартості, ціни продукції попередніх переділів), на які впливають: стан гірничо-добувної галузі в Україні та в провідних країнах – постачальниках металургійної сировини; попит на сировину на світових ринках; рівень державної підтримки металургійних підприємств України. Також, важливою складовою є кон'юнктура на світовому і внутрішньому ринках палива та енергоресурсів (газу, електроенергії, вугілля тощо) та кон'юнктура на світовому і внутрішньому ринках праці: вартість робочої сили; можливість трудової міграції; сезонність. Наступним чинником можна зазначити: тарифи на перевезення вантажів (Укрзалізниця, морських та річкових портів) та рівень техніко-технологічної бази металургійних підприємств України: величезні ризики інвестування в металургійну галузь та державу; визначення стану грошово-кредитної системи та доступність і вартість кредитів які дозволять оновити техніку та технології; державна підтримка інноваційного розвитку металургійних підприємств України тощо.

Аналіз чинників, які впливають на собівартості сталюї готової продукції показує, що ще це є є собівартість та ціна на продукцію попередніх металургійних заміщень, тобто це ціна залізорудної сировини, напівфабрикатів, вартість паливно-енергетичних ресурсів, трудового потенціалу, визначення цін на послуги перевізників тощо.

В результаті дії зазначених чинників більшість підприємств галузі завершило 2019 рік з суттєвим погіршенням виробничих та фінансових

показників, деякі підприємства тимчасово зупинили роботу. Найбільше постраждали компанії, які в своїй структурі не мають власного видобутку ЗРС. В 2020 р. додалися проблеми, викликані глобальною пандемією коронавірусу COVID-19: зниження ділової активності бізнесу, ще більше посилення протекціонізму, розрив та зміщення логістичних ланцюгів, падіння доходів споживачів, закриття кордонів між країнами тощо.

В такій ситуації, враховуючи досліджені в роботі тенденції, що склались і розвиваються в світовому ринку металургії, розглянуті тенденції діджиталізації бізнесу, зростання доступності лому та декарбонізація виробництва потребують значних капіталовкладень в металургійні компанії.

Оцінка ефективності таких інвестицій, зокрема інвестицій в інноваційні проекти, є складним питанням, враховуючи їх масштабність, тривалість у часі, безперервний розвиток і зміни в суспільстві, науці й технологіях, і, відповідно, невизначеність вихідних умов і методик розрахунків. Таким чином, питання дослідження тенденцій, що виникають і розвиваються в світовому ринку металургії, економічного обґрунтування їх наслідків для галузі, методи оцінки ефективності і пошук найбільш вдалих моментів початку інвестицій в інновації потребують подальших досліджень.

На собівартість металопродукції також негативно вплинуло значне підвищення вартості послуг, які надають державні монополісти. Отже, 2019 р. змінилися та підвищилися на 14,2% тарифи на перевезення вантажів Укрзалізницею (УЗ). Проявилась нова проблема - це дефіцит тяги, и вона торкнулась більш ніж 40% обсягу перевезення вантажів металургійних підприємств Укрзалізницею. З появою дефіциту тяги, УЗ запровадила нові дискримінаційні методи по відношенню, та додала приплату 20% до діючого на той момент тарифу за перевезення вантажів з великою швидкістю. Отже значно сповільнилась швидкість потягів які доставляли вантажі металургійних підприємств, тому що перевезення здійснювалось на загальних умовах. В результаті чого в листопаді 2019 р. на УЗ було кинуте 250 потягів, заплановані обсяги відвантаження гірничо-збагачувальні комбінати не виконували і тому зросли залишки продукції ЗРС на складах, та за серпень - листопад 2019 р. вже було перевищено 1,0 млн т. Отже такі ініціативні дії Укрзалізниці призвели до зростання собівартості продукції. Вартість енергоносіїв в собівартості металопродукції теж зріс. Тому, що у 2019 році в компанії НЕК «Укренерго» тариф на передачу електроенергії був 5,93 коп./кВт.год., а з 01.09.2019 тариф був підвищен до 11,65 коп./кВт.год. Змінився майже у два рази.

Встановлено, що у 2019 р. собівартість продукції металургійних підприємств України зросла, тому що зросли витрати на оплату праці і на єдиний соціальний внесок. Данні профспілок металургів України, свідчать

про зріст у 2020 році в порівнянні з 2018 р. рівня середньої заробітної плати. На підприємствах з вибутку металеві руди середня зарплата - 16213 грн. а це 126,5% по відношенню до зарплати минулого року, на підприємствах з виробництва коксу і коксопродуктів заробітна плата – 17774,5 грн і це 142,2%, на металургійних підприємствах – 15188,4 грн. та 124,3%. Темпи зростання середньої зарплати складають не менше 18% на більшості металургійних підприємств України.

Таким чином, зростання витрат на металургійних підприємств України особисто вплинуло на збільшення витрат на охорону навколишнього середовища на 21,5% у 2020 році у порівнянні з 2018 роком – до 16 млрд грн.

Узагальнено ситуацію по таким чинникам як платоспроможний попит споживачів, який особисто формує кон'юнктуру як внутрішнього так і світового ринків металопродукції. Рецесія провідних економік у світі вплинула на результати розвитку у 2020 р. Неутішні прогнози МВФ знизили показники до найнижчого рівня аж 2008 р. Вітчизняна металургія, як експортер першою зіткнулась з проблемами зниження цін на світовому ринку.

Торгові війни США і Китаю, розпочаті в 2018 р., коли США ввели мита на імпорт алюмінію (відповідно 25% та 10%, в т.ч. для України) та сталюї продукції. Війна призвела до невизначеності та зниження бажання бізнесменів інвестувати. З'явилися непередбачені ризики та знизилась очікування споживачів і це призвело до сповільнення темпу зростання економіки КНР, падіння попиту на продукцію, а саме на рулон гарячекатаний, який призначений для виготовлення автомобілів і механізмів.

Проблеми з Brexit, та зниження темпів росту машинобудування і будівництва в кінцевому результаті призвели до зниження споживання сталі в Європейських країнах та на ринках української металопродукції, а це поставляється приблизно, третини експортної продукції. Отже, продаж автомобілів скоротилась в країнах Європи, США та Китаї, а вітчизняні поставки сталі в США скоротилися в 2,5-3 рази по листовому прокату та в десять раз по трубам. Отже, за даними організації GMK Center, поставки сталі в автомобільну галузь займають близько 13% в обсязі споживання сталі. Значні падіння виробництва сталі, призвели до зниження експорту продукції в США.

Не зважаючи на пандемію, по результатам першого півріччя 2020 р., Китаю вдалось, завдяки вдалої підтримки уряду КНР та підтримки внутрішніх споживачів збільшити на 1,43%, обсяг виробництва сталі.

Встановлено, що експорт чорних металів і виробів з них зменшився до 4,3 млрд USD це на 19% як що порівнювати з аналогічним показником минулого року [26], а зниження в тонах на 6,1%. Тому, в першому півріччі

2020 р. середній індекс цін по металопродукції в порівнянні з першим півріччям 2019 р. склав 0,86 (0,81/0,939). Це означає що середні ціни на чорні метали і вироби з них зменшились на 14%. Отже, згідно статистичних показників, якщо порівняти результати першого півріччя поточного року з інформацією за друге півріччя 2019 р., а в другому півріччі показники були гіршими, ми отримуємо що експорт продукції чорної металургії в натуральному вимірі зріс на 7,2%, а в грошовому вимірі був знижен на 2,6% і в середньому металургійна продукція подешевшала на 9%.

Тенденції до зниження світових цін на металопродукцію сприяють зростанню ризиків вітчизняної економіки та металургії. Існуючі зайві виробничі потужності у світовій металургійній промисловості, навіть при зростанні попиту на метал, не обов'язково спричинять зростання цін на них, тому що додаткові потреби будуть задоволені за рахунок потужностей які простоюють. Тому, світові металургійні компанії за умов високої конкуренції, будуть працювати навіть з низькою маржею. Відповідно, державі та вітчизняним виробникам металургійних підприємств при складанні та розробці стратегічних планів розвитку компанії, необхідно враховувати всі ризики.

Не тільки наявність надмірних потужностей буде впливати на розвиток металургійних підприємств України, а і ще ряд тенденцій, які останнім часом формуються у світі. Ряд чинників, а саме це урбанізація населення, щільність забудови міст та складнощі при паркуванні автомобілів, як в Україні так і за кордоном призводять до відмови придбати власне авто. Все частіше населення віддає перевагу таксі, та користуються сервісом з оренди автомобілів. Обмеженість ресурсів у населення та глобалізація у всьому світі призвели до виникнення та розповсюдження елементів економіки - спільного споживання, у тому числі шерінгових сервісів на користування автомобілями, які і на далі будуть стрімко розвинуті за прогнозами аналітиків. Тому, вартість автомобілів буде дорожчою за рахунок високої вартості екологічних двигунів та цифрових сервісів керування і буде легшими за вагою і не будуть сприяти зростанню споживання сталі на їх виробництво. Тобто буде поступово зменшена металоємність одиниці світового ВВП і це за даними World Steel Association, за періоди з 2000 по 2020 роки на 14,6%, є негативною тенденцією для розвитку світової і вітчизняної металургії. Цей тренд буде зберігатися, тому що науково-технічний прогрес та технологічні зрушення витісняють ринок чорних металів та заміняють їх на дешеві та легкі полімерні матеріали.

Національна політика по подоланню кризової нестабільності повинна реагувати на глобальний виклик як з визначенням спільного напрямку заходів розвинених країн світу, так і специфічного особливого розвитку стабілізації та економічного розвитку металургійного комплексу в Україні. Тому тенденції до

розвитку потребують від українського уряду негайних рішень та дій стосовно розвитку внутрішнього ринку металовиробів.

Споживання металопродукції в Україні на внутрішньому ринку можуть стимулюватись такі заходи:

- розвиток програми по доступному кредитуванню житлового будівництва;
- розвиток міської інфраструктури та ремонт і будівництво доріг, мостів, а також зміна застарілого металофонду;
- оновлення і розвиток житлово-комунальних об'єктів;
- оновлення зношених активів та розвиток інфраструктури залізниць, морських і річних портів, аеропортів і шлюзів;
- ефективне реформування енергетичної галузі та створення привабливих робітників для інвестування в нафтогазову промисловість;
- підтримка держави, для створення привабливого інвестиційного середовища у вітчизняному машинобудуванні, авіабудуванні, автомобілебудуванні, та інші сфери, які б суттєво споживали металопродукцію.

Визначено, що витрати на екологію на металургійних і залізрудних компаніях зросли на 21,5%. Для зниження показника вуглецевого сліду в металопродукції, підприємству необхідно інвестувати значні кошти в екологічність промисловості, в перехід на безвуглецеве виробництво. Цьому має сприяти накопичувальна тенденція щодо металобрухту, у результаті чого металобрухт має стати доступнішим, його пропозиція зросте. За даними World Steel Association, увесь світ очікує зростання обсягів доступного брухту металів до 1,3 млрд т до 2050 р. (в 2019 році його обсяг становив 620 млн т). Таким чином, можна стверджувати, що металобрухт поступово буде витіснити залізну руду з виробничого процесу. В першу чергу, викиди CO₂ при виробництві сталі зменшені в 5 разів, ніж при використанні традиційного виробництва при якому був би застосований доменний та конвертерний процес. А в другу, використання виробництва електросталі з брухту замінюючи залізрудну сировину економічно більш ефективніше. Констатуємо той факт, що підприємства в Україні на етапі розвитку значну частину формують за рахунок доступного брухту, сировини та дешевої робочої сили, а коли доступність на брухт зростає з'являються конкурентні переваги у компаній.

Узагальнивши розглянуті тенденції необхідно заключити, що вітчизняні виробники металопродукції на подальшу перспективу зіштовхнуться з впливом низки проблем, які в одному випадку, призведуть до глобального падіння попиту на сталь і це стане вищою конкуренцією і призведе до нижчої прибутковості бізнесу, а в другому випадку приведе до потреби вкладення значних інвестицій які б змогли забезпечити екологічні норми виробництва,

автоматизацію виробничих процесів, сервісних і управлінських процесів та для впровадження інновацій.

Напрями підвищення ефективності міжнародної економічної діяльності підприємств металургійної галузі України включають реалізацію комплексу заходів, спрямованих на підвищення цінової конкурентоспроможності українських виробників металургійних підприємств на зовнішніх ринках шляхом:

- створення економічних умов прискореного оновлення та модернізації основних виробничих фондів для підвищення енергоефективності, конкурентоспроможності його продукції;

- використання можливостей державного впливу шляхом розроблення та введення в дію законодавчої бази, спрямованої на: створення умов для розвитку внутрішнього ринку металопродукції та забезпечення потреб України власною металопродукцією;

- зменшення енергетичних і матеріальних витрат на виробництво продукції та поліпшення екологічного стану довкілля;

- розвиток технічного та технологічного рівнів металургійного виробництва відповідно до світового рівня;

- координація планів розвитку металургійних підприємств із стратегіями розвитку інших галузей промисловості України;

- диверсифікація виробництва та оптимізація його структури в результаті збільшення номенклатури нових сортamentів, зокрема електроплавильного виробництва сталі, виробництва спеціальних сталей і сплавів, титанових сплавів та прокату, алюмінієвої фольги, створення нових видів цирконієвої продукції, наприклад для енергоустановок з прямим перетворенням енергії палива в електричну, збільшення обсягів випуску прокату і труб з антикорозійним покриттям, каліброваного прокату, гнутих профілів, а також труб для тепловиділяючих елементів АЕС;

- концентрація ресурсів на вирішенні пріоритетних задач, організація державного регулювання щодо оптимального використання наявних людських, матеріальних, сировинних та енергетичних ресурсів;

- забезпечення балансу інтересів держави, бізнесу і суспільних інститутів, зацікавлених у стійкій роботі комплексу;

- створення сприятливих умов для реалізації інноваційно-інвестиційної моделі розвитку галузі;

- реалізація державної політики протекціонізму у сфері зовнішньоекономічної діяльності, підтримки вітчизняного товаровиробника;

- державна підтримка науково-технічного потенціалу країни, фундаментальних та прикладних досліджень, спрямованих на науково-

технічне забезпечення інноваційного розвитку, поліпшення стану охорони праці та промислової безпеки;

- залучення вітчизняного наукового потенціалу до визначення принципів державного регулювання вирішення системних питань, що впливають на розвиток галузі;

- фінансова підтримка наукових досліджень, спрямованих на підвищення технічного рівня металургійної галузі;

- організація державного регулювання щодо оптимального використання наявних матеріальних, сировинних та енергетичних ресурсів країни; розроблення та удосконалення законодавчо-нормативної бази з організації пошукових і фундаментальних науково-дослідних робіт загальнодержавного та загальногалузевого призначення; введення стандартів енерго- та ресурсозатратності, контроль шкідливих викидів;

- сприяння залученню зовнішніх та внутрішніх інвестицій для модернізації металургійної галузі, поліпшення екологічного стану довкілля у регіонах розташування гірничодобувних та металургійних підприємств.

Таким чином, технічна модернізація обладнання приведе до зменшення витрати ресурсів на виробництво і допоможе стане можливим збільшення виручки від реалізації продукції. Саме така модернізація буде здійснюватися на базі внутрішніх сировинних баз. Це розвиток кислородно-конвертерного процесу виплавки сталі.

Основним технологічним напрямком виплавки сталі в електродугових печах є концепція «металургійного мінізавода» зі стратегією мінімізації витрат на виробництво. Це можуть бути і сталеплавильні цехи в структурі діючих металургійних підприємств. Але необхідно враховувати і деякі можливі додаткові фактори (зростання ціни на енергоносії, дефіцит металобрухту, підвищені вимоги до якості, екологічність), які можуть впливати на ефективність впровадження такої концепції.

Але головною проблемою є нестача фінансування модернізаційних заходів. Державними органами приділяється багато уваги залученню інвестицій до металургійних підприємств. Аналіз досвіду економічно розвинутих країн свідчить про те, що основною складовою інвестицій є самофінансування, яке складає близько 85-90 % від всіх інвестицій. Тому вітчизняні підприємства повинні також самостійно докладати зусилля до пошуку грошей на модернізацію.

Це можливо здійснити за допомогою використання організаційного та ресурсного напрямку підвищення ефективності діяльності підприємства: - вдосконалення амортизаційної політики в державі та ефективну її реалізацію на підприємстві; - формування заходів спрямованих на поліпшення їх екстенсивного використання, обладнання і устаткування; - формування

соціальних факторів як методу управління основними засобами; - застосування факторів матеріального стимулювання.

Під час погіршення умов зовнішніх та внутрішніх умов діяльності металургійних підприємств дуже важливу роль відіграє процес управління витратами. Крім того, вищезазначене буде сприяти оптимальному розподілу ресурсів при здійсненні операційних та інвестиційних діяльності підприємства. Будь-яка організація для досягнення своєї мети використовує разом з іншими трудові ресурси. Як і будь-який ресурс, вони мають власну вартість, тобто потребують витрат на їх утримання й ефективне використання.

Вартість праці включає оплату виконаної роботи, премії та виплати у грошовій формі, витрати, зумовлені соціальною політикою підприємства, на професійне навчання, спрямовані на створення корпоративної культури підприємства, податки, як нарахування на заробітну плату працівників. Стимулювання працівників, як необхідна складова управління персоналом підприємства у ринкових умовах, обумовлює нагальність ідентифікації та уточнення витрат на робочу силу, облік, контроль та аналіз витрат, спрямованих на формування мотивації персоналу.

Хоч зменшення витрат на виробництво є дуже важливим питанням для покращення діяльності металургійних підприємств, але воно не дасть необхідного масштабного ефекту. Проаналізувавши розподіл витрат за статтями, бачимо, що 77 % усіх витрат складають матеріальні витрати.

Тому потрібно, насамперед, зменшувати матеріальні витрати, що можливо тільки при модернізації обладнання. У світовій практиці відомим є залучення коштів акціонерів підприємства шляхом випуску акцій. У металургійних компаніях України обмежене коло людей, які є власниками акцій. До того ж можемо сказати про низький рівень зацікавленості у придбанні акцій через неотримання дивідендів власниками акцій.

Тому потрібно також значну увагу приділяти дивідендній політиці підприємства, ретельно обирати стратегію дивідендної політики та методи нарахування дивідендів. Тож, для підвищення ефективності діяльності підприємств металургійної галузі необхідно провести розрахунки усіх показників ефективності діяльності підприємств, визначити слабкі сторони в управлінні ефективністю використання ресурсів підприємства та вжити заходи для усунення слабких сторін. Внаслідок реалізації запропонованих заходів можливий розвиток металургійної галузі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бреннан Дж., Бьюкенен Дж. Причина правил. Конституционная политическая экономия. URL: http://economicus.ru/an_pril/4-1zao-branan.pdf.
2. Веденєєв Є.Є. Міжнародна економічна політика України на сучасному етапі. *Вісник ОНУ імені І.І. Мечникова*. 2014. Вип. 2/1. С. 64–68. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbisnbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=Vonu_econ_2014_19_2%281%29__16.
3. Деревянко А. Як змінилася інвестиційна привабливість України. URL: <https://mind.ua/openmind/20179974-yak-zminilasyainvesticijna-privablivist-ukrayini>.
4. Європейська бізнес-асоціація. URL: <https://eba.com.ua/lobbying/>.
6. Макконнелл К.Р., Брю С.Л. Экономикс: принципы, проблемы и политика. URL: <http://institutiones.com/download/books/805-economics.html>.
7. Міжнародна торгівля товарами в Україні та Євросоюзі. *Підсумки 2017 року. Економічний дискусійний клуб*. URL: <http://edclub.com.ua/analitika/mizhnarodna-torgivlyatovaramy-v-ukrayini-ta-yevrosoyuzi-pidsumky-2017-roku>.
8. Вітлінський В. А. Аналіз оцінка і моделювання економічного ризику В. А. Вітлінський. К.: ДЕМІУРГ, 1996. 212 с.
9. Ліпич Л. Г. Фактори впливу на розвиток зовнішньоекономічної діяльності металургійних підприємств України. *Економіка та держава*. 2008. №5. С. 29-32.
10. Мирзоахмедов Ф. М. Математические модели и методы управления производством с учетом случайных факторов. К.: Наук. Думка, 1991. 224 с.
11. Кириченко О.А. Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності: Навч. посіб. К.: Знання-Прес, 2002. 384 с.
12. Фатенок-Ткачук А. О. Аналізування факторів впливу на розвиток зовнішньоекономічної діяльності металургійних підприємств. *Наукові праці КНТУ. Економічні науки*. 2010, вип. 17. С.16-21.
13. Тарасенко А. Вклад металлургии в экономику Украины. URL: <https://gmk.center/posts/vklad-metallurgii-v-jekonomiku-ukrainy/>
14. Чисельність населення по містах України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/reference/people/town/>
15. Підсумки роботи ГМК України у 2020 р. URL: <http://www.ukrmetprom.org/pidsumki-roboti-gmk-ukraini-u-2019-r/> (дата звернення: 01.06.2021).

16. Україна в світовому металургійному виробництві у 2020 р. URL: <http://www.ukrmetprom.org/ukraina-v-svitovomu-metalurgiynomu-v-7/> (дата звернення: 01.06.2021).
17. Показники зовнішньої торгівлі України: Нова митниця. URL: <https://bi.customs.gov.ua/trade/#/> (дата звернення: 14.06.2021).
18. Левчук К. Експорт напівфабрикатів з України у 2020 році знизився на 4,8%. URL: <https://gmk.center.ua/news/eksport-napivfabrikativ-z-ukraini-u-2019-roci-znizivsyua-na-4-8/> (дата звернення: 06.06.2021).
19. Ільїн А. Битва за маржу: чому українські олігархи зупиняють металургійні підприємства. URL: <https://nv.ua/ukr/biz/markets/zupinka-metalurgiynih-zavodiv-prichini-i-naslidki-novini-ukrajini-50046141.html> (дата звернення: 06.06.2021).
20. Белошицкая О. В ГКМ Украины назревает кризис. URL: <https://hubs.ua/news/v-gmk-ukrainy-nazrevaet-krizis-167859.html> (дата звернення 01.06.2021).
21. Григоренко Ю. Наріжне питання: що означає заборона на поставки коксівного вугілля. URL: <https://gmk.center.ua/posts/narizhne-pitannya-shho-oznachaie-zaborona-na-postavki-koksivnogo-vugillya/> (дата звернення: 06.06.2021).
22. Переорієнтація. Російські експортери коксу шукають заміну українському ринку. URL: <https://nv.ua/ukr/biz/markets/eksport-rosiyskogo-vugillya-v-ukrajinu-postavki-koksu-rizko-vpali-novini-ukrajini-50037780.html> (дата звернення 06.05.2021).
23. Пашинський М. Металургія істотно випереджає інші галузі за видатками на екологію. URL: <https://gmk.center.ua/infographic/metalurgiya-istotno-viperedzhaie-inshi-galuzi-za-vidatkami-na-ekologiju/> (дата звернення 06.06.2021).
24. Обзор глобальных трендов и их влияние на украинскую металлургию. URL: https://gmk.center/wp-content/uploads/2019/01/Obzor-globalnyh-trendov.gmk_.center-nov_18.pdf. (дата звернення 06.05.2021).
25. Январев В. Украинская металлургия вступила в полосу кризиса. URL: <https://www.minprom.ua/articles/257312.html> (дата звернення 06.05.2021).
26. Україна в світовому металургійному виробництві за 6 місяців 2020 р. URL: <http://www.ukrmetprom.org/ukraina-v-svitovomu-metalurgiynomu-v-13/> (дата звернення 06.05.2021).
27. Підсумки роботи ГКМ України за I півріччя 2020 р. URL: <http://www.ukrmetprom.org/pidsumki-roboti-gmk-ukraini-za-i-pivri/> (дата звернення 06.05.2021).

28. Григоренко Ю. Невтішні підсумки: перші наслідки кризи для металургії. URL: <https://gmk.center/ua/posts/nevtishni-pidsumki-pershi-naslidki-krizi-dlya-metalurgii/> (дата звернення 06.05.2021).

29. Красна ціна: високі котирування грають на руку гірничорудним компаніям. URL: <https://gmk.center/ua/posts/krasna-cina-visoki-kotiruvannya-grajut-na-ruku-girnichorudnih-kompaniyam/> (дата звернення 06.05.2021).

30. Металлургия: глобальные тренды 2020. URL: <https://gmk.center/wp-content/uploads/2020/03/Metallurgiya-Globalnye-trendy-2020.pdf> (дата звернення 06.05.2021).

31. Гончарук О.В., Малюк О.С. Сутність та особливості розвитку економіки спільного споживання. Проблеми обліково-аналітичного забезпечення управління підприємницькою діяльністю : матеріали II Міжнар. наук. – практ. конф., присвяченої 100-річчю Полтавської державної аграрної академії (м. Полтава, 23 квітня 2020 р.) / за ред. Плаксієнка В. Я., Пилипенко К. А. Полтава : Видавництво ПП «Астроя», 2020. 705 с. С. 57-60.

32. Летуча О.В., Ігнашкіна Т.Б., Летуча А.А. Стратегії фінансового оздоровлення підприємств металургійного комплексу України в умовах глобалізації: теорія та методологія. *Проблеми економіки та політичної економії*. 2018. №1. С. 174-182. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/per_e_2018_1_13 (дата звернення 07.06.2021).

33. Андришин В.П. Фактори ефективності експортної діяльності підприємства. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»*. 2014. Випуск 5. С. 11-14.

34. Голей Ю.М. Стан та проблеми інноваційного розвитку промислових підприємств України. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія «МЕНЕДЖМЕНТ ІННОВАЦІЙ»*. 2015. Вип. 4, с. 35-42.

35. Корецька О.В. Дослідження конкурентоспроможності підприємств машинобудування. аналітичні моделі. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 1. С. 41-44.

36. Держстат України. Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності (2016–2020). URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

37. Ліпич Л. Г., Фатенок-Ткачук А. О. Фактори впливу на розвиток зовнішньоекономічної діяльності металургійних підприємств. *Економіка та держава*. 2008. №5. с. 29-32.

38. Мельник О. Г., Нагірна М. Я. Діагностика факторів впливу на експортну діяльність підприємства. *Інноваційна економіка*. 2016. №5. С. 63-66.

39. Нижник В. М., Полінкевич О. М. Методи оцінки впливу факторів зовнішнього середовища на бізнес-процеси промислових підприємств.

Економічні науки. Сер. : Економіка та менеджмент. 2012. Вип. 9(2). С. 334-345.

40. Терлецька, В. О. Оцінювання та аналіз факторів впливу на розвиток зовнішньоекономічної діяльності галузі України. *Науковий вісник НЛТУ України.* 2012. Вип. 24.8. С. 278-285.

41. Шеремета К.Ю. Фактори, які впливають на зовнішньоекономічну діяльність підприємств. *Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки.* 2013. №17. С. 44-49.

42. Cadle J., Debra, P., & Turner, P. (2010). *Business Analysis Techniques: 72 Essential Tools for Success.* United Kingdom, UK: BCS, The Chartered Institute.

43. Doing Business Report. URL: <http://doingbusiness.org/>.

44. Fleisher, C. S., & Bensoussan B. E. (2015). *Business and competitive analysis : effective application of new and classic methods.* Upper Saddle River, New Jersey: Pearson Education. p.95

45. Naūrodski S., & Babicki D. (2016). *Machine Industry Transformation in Belarus, Ukraine, and Moldova. Analytical report.* URL: [http://www.3dcftas.eu/system/tdf/Machine_Industry_Transformation_Report.pdf?file=1&type=node&id=282&force=.](http://www.3dcftas.eu/system/tdf/Machine_Industry_Transformation_Report.pdf?file=1&type=node&id=282&force=)

46. Rastogi, N., & Trivedi, M. K. (2016). *Technique – a tool to identify external risks in construction projects.* International Research Journal of Engineering and Technology (IRJET), vol. 03, issue. 1, p.384-388.

47. Weiss, A. E. (2011). *Key business solutions: essential problem-solving tools and techniques that every manager needs to know.* Harlow, England, New York: Financial Times/Prentice Hall.p.176.